

<http://www.lsm.lv/lv/raksts/vesture/dzive/kapec-ir-svarigi-izvertet-mitu-par-psrs-investicijam-padomju-latvija.a211743/>

Kāpēc ir svarīgi izvērtēt mītu par PSRS investīcijām padomju Latvijā?

25. novembris 2016, 13:42 | [Vēsture](#)

Autori: "**Mediju pratības iniciatīvas**" pētnieki, Vidzemes Augstskola

Analizējot datus par padomju Latvijas budžetu, vēsturnieks Gatis Krūmiņš ir secinājis, ka Latvija padomju [okupācijas laikā vairāk iemaksāja kopējā katlā, nekā saņēma atpakaļ](#). Šim secinājumam ir nozīme Latvijas un PSRS attiecību skaidrošanā, taču tie ļauj arī labāk izprast ekonomisko situāciju, kāda Latvijā bija pēc neatkarības atgūšanas.

Latvijas patstāvības vērtējumi

Priekšstats, ka Latvija pēc kara saņēma "nesavtīgu palīdzību" no pārējām padomju republikām, okupācijas laikā tika mērķtiecīgi stiprināts, un ir populārs joprojām.

Par to atgādina arī tādas mediju publikācijas, kurās ir mēģināts apgalvot, ka Latvija veiksmīgi attīstīties ir spējusi tikai PSRS sastāvā, un arī pašlaik bez ciešas sadarbības ar Krieviju Latvija ir nolemta nīkuļošanai.

Piemēram, portāla "RuBaltic" autors Aleksandrs [Nosovičs raksta, ka PSRS ekonomika bija "vienots un sarežģīts organisms](#), kurā katras republikas ekonomika pildīja savas funkcijas, katrai bija sava specializācija, un katra no tām bija daļa no vienota veseluma, ar strukturālām saitēm integrēta kopējā padomju ekonomikā". No šī pieņēmuma izriet arī viņa skaidrojums par valstu turpmākajām attīstības iespējām bez Krievijas atbalsta:

- Pēc PSRS sabrukuma Krievija, Baltkrievija un Kazahstāna izdzīvoja, un tām ir nākotne, savukārt Ukraina ar Moldāviju, Aizkaukāzs un Baltijas valstis, kas padomju gados ērti dzīvoja uz Krievijas rēķina, tagad ir iznīkušas ekonomiski un izmirst fiziski, jo jaunā paaudze šajās valstīs nevēlas dzīvot un no tām bēg.

Līdzīgi Baltijas valstu situācija aprakstīta medijā "Komsomoļskaja pravda" publicētā rakstā ar nosaukumu "Kas ko baroja PSRS un kas visvairāk zaudēja tai sabrūkot" [apraksta Aleksandrs Zapoļskis](#):

- Galvenais Baltijas valstu neatkarības vilcējspēks bija pārliecība, ka bez PSRS tās viens un divi līdzināsies Šveicei. Taču visus pēdējos 25 gadi galvenais to "veiksmes" kritērijs ir bijis viens: par cik tās ir apdzinušas Krieviju pēc iekšzemes kopprodukta (IKP). Formāli tās patiešām ir apdzinušas. Pagājušajā, 2015., gadā dzīves līmenis Lietuvā pārsniedza Krievijas līmeni par 11,4 procentiem, un Igaunijas – par 12,2 procentiem. Tikai Latvijas līmenis bija

mazliet zemāks par "Krievijas latiņu" – tikai par 2,8 procentiem. Tomēr velns, kā zināms, slēpjas detaļās. Kad topošie “Baltijas tīģeri” lepni aizgāja no PSRS, patēriņa līmenis Lietuvā Krievijas līmeni pārsniedza 1,97 reizes, Latvijā 2,27 reizes, bet Igaunijā – 3,03 reizes. Līdz ar to faktiski šīs valstis kļūst nabadzīgākas.

A. Zapoļskis par Baltijas valstu ekonomiskās attīstības kritēriju ir izvēlējis to salīdzinājumu ar Krieviju, kopā saliekot dažādus datu veidus (IKP, patēriņa līmenis). Taču, saskaņā ar Starptautiskā Valūtas fonda datiem, Latvijas IKP uz vienu cilvēku kopš 1992. gada ir pieaudzis vairāk nekā 2,7 reizes (ņemot vērā inflācijas ietekmi), bet [Krievijas rādītājs šajā pašā laikā uzlabojies tikai aptuveni 1,4 reizes](#). Pie tam jāņem vērā, ka Baltijas valstīs nav atrodamas starptautiski pieprasītas izejvielas (naftas produkti un dabasgāze), uz kuru bāzes savu ekonomiku un budžetu lielā mērā balsta mūsdienu Krievija.

Okupācijas laika atbalsis

Arī Latvijas publiskajā telpā ir bijušas viedokļu sadursmes par to, cik lielā mērā valsts pašreizējo ekonomisko situāciju nosaka tas, ko valsts pati ir vai nav spējusi izdarīt pēdējo 25 gadu laikā, un cik liela ietekme ir bijusi laikam, kas pavadīts PSRS sastāvā. Vēl šogad Rīgas mērs Nils Ušakovs saņēma daudz pārmetumu pēc tam, kad sociālo tīklu vietnē bija publicējis karikatūru par okupācijas zaudējumu kompensācijas prasībām. Zīmējumā bija attēlots velosipēdistis, kas pats sev spieķos ieliek sprunguli, taču pēc pakrišanas pieprasa 185 miljardus eiro. Politikis pēcāk skaidroja, ka ar to vēlēties pateikt, ka vēstures traģiskie notikumi mūsdienu [Latvijā tiek izmantoti par attaisnojumu šodienas nekārtībām un nolaidībai](#).

[G. Krūmiņa secinājumi](#), ka laikposmā no 1946. līdz 1990. gadam Latvijas teritorijā tika iekasēts par 18,8 procentiem vairāk naudas nekā iztērēts un ka pārpalikums tika ieskaitīts PSRS budžetā, sniedz pienesumu arī šinīs debatēs.

Pētījums rāda, ka Latvijā un arī pārējās Baltijas valstīs nopelnītā nauda aizplūda projām, un bija arī iespaidīgi budžeta tēriņi militārajai nozarei.

G. Krūmiņš norāda, ka tas paskaidro, kāpēc Baltijas valstis pēc PSRS sabrukuma izrādījās tik ekonomiski vājas salīdzinājumā ar rietumvalstīm. Pirms okupācijas starpība ar rietumvalstīm dažādos tautsaimniecību un dzīves kvalitāti salīdzinošos parametros bija krietni mazāka vai pat nekāda. Pētnieks par padomju laikos realizēto ekonomikas politiku Latvijā un pārējās Baltijas valstīs raksta šādi:

- Neraugoties uz samērā augstajiem ražošanas kopapjoma rādītājiem, tie nedeva gandrīz nekādu pievienoto vērtību teritorijai un iedzīvotājiem, jo viss ražošanas pārpalikums (peļņa) tika tērēts ārpus Baltijas valstu teritorijas. Var

izdarīt secinājumus par ļoti intensīvu teritorijas un iedzīvotāju ekonomisku ekspluatāciju, PSRS uzspiestais ekonomiskais modelis kavēja Baltijas valstu normālu attīstību un iedzīvotāju dzīves kvalitātes pieaugumu.

Smagā ekonomikas transformācija

Vēsturnieks gan uzsver, ka padomju mantojums ne tuvu nav vienīgais faktors, kas ir noteicis ekonomikas procesus Latvijā kopš neatkarības atgūšanas.

"Baltijas valstu atšķirīgie attīstības tempi pēdējo 25 gadu laikā apliecina, ka daudz kas ir bijis atkarīgs arī no katras valsts ekonomikas politikas," G. Krūmiņš saka intervijā LSM.lv. "Tanī pašā laikā Baltijas valstu attīstības virzieniem šajā laikā ir bijis vairāk kopējā nekā atšķirīgā. Neskatoties uz dažādiem šķēršļiem, visām Baltijas valstīm pēdējo 25 gadu laikā ekonomiski ir izvedies paveikt daudz. Tomēr nevar arī noliegt, ka šodienas sasniegumi ir saistīti ar to, kāds Latvijai un pārējām Baltijas valstīm bija izejas punkts 1991. gadā."

Pētnieks uzsver, ka Latvijas ekonomikas integrācijas pakāpe PSRS ekonomikā bija ievērojami augstāka nekā Igaunijā un Lietuvā, līdz ar to ekonomikas transformācijas process daudz smagāks.

Gan rūpniecība, gan lauksaimniecība bija ļoti sasaistīta ar pārējo PSRS teritoriju. "Kad sabruka PSRS, mūsu produkciju bijušās PSRS republikās vairs nevarēja nopirkt, jo viņi nebija maksāspējīgi," viņš saka. "PSRS militārais komplekss, kura vajadzībām bija specializējusies rūpniecība, bija beidzis eksistēt. Savukārt rietumos savu preču pietika, līdz ar to nav nekāds pārsteigums, ka ražošanas apjomi pēc neatkarības atjaunošanas kritās ļoti strauji. Vainot šajā procesā atjaunoto Latviju nav nekāda pamata, mums bija jāpārvar tāda līmeņa ekonomiskas grūtības, ar kādām mūsdienu vēsturē ir saskārušās tikai nedaudzas citas valstis."

Pilno G. Krūmiņa pētījumu [var izlasīt šeit](#).

Šī publikācija ir noslēdzošā piecu rakstu sērijā par PSRS finanšu politiku Latvijā un par investīciju mītiem. Iepriekšējie raksti:

- [Ievads](#)
- [PSRS investīciju mīts agrāk un tagad](#)
- [Norēķini starp Latvijas PSR un PSRS](#)
- [Latvijas PSRS budžeta veidošanās principi](#)

Saistītie raksti

- [Latvijas okupācija](#)
- [Padomju okupācija](#)
- [Padomju Savienība \(PSRS\)](#)
- [PSRS nodarītie zaudējumi Baltijā](#)
- [PSRS darbības sekas](#)
- [Vidzemes Augstskola](#)

- Gatis Krūmiņš

Laikraksts: Igaunija aicina Lietuvu sākt diskusijas par
komunistisko režīmu noziegumu tribunāla izveidi

Knaibles lēnām un spītīgi grauž betonu – nojauc padomju
kodolraķešu bāzi Tīrzā

Oktobra revolūcijas simtgadē Londonā atklāj izstādi par tā
laika politisko realitāti

ASV atslepenotie ziņojumi no Padomju Latvijas: «Staļina
kūkas», prastas virsnieku sievas un zābaki par sertifikātiem